

Magda Hellinger și Maya Lee
împreună cu David Brewster

NAZIȘTII ÎMI SPUNEAU PE NUME

Povestea eroică a supraveghetoarei
care a salvat vieți la Auschwitz

Bookzone
BUCUREȘTI, 2022

CUPRINS

INTRODUCERE..... 9

PARTEA ÎNTÂI

POVESTEA MAGDEI17

1 ORIGINILE19

2 DEPORTAREA 37

3 AUSCHWITZ51

4 BIRKENAU 67

5 BLOCKĂLTESTE 81

6 EXPERIMENTELE DIN BLOCUL 10 99

7 ÎNAPOI LA BIRKENAU 117

8 LAGERĂLTESTE133

9 LEGĂTURILE CU SS-UL:

IRMA GRESE 151

10 LEGĂTURILE CU SS-UL:

KRAMER ȘI MENGELE 169

11 POVESTEA LUI BÉLA 185

12 ACȚIUNI DE REZISTENȚĂ 193

13 MARȘUL MORTII209

14 MALCHOW 219

15 ELIBERAREA229

PARTEA A DOUA	
CONTINUAREA POVEȘTII	
MAMEI MELE	243
16 CUM SĂ-ȚI CLĂDEȘTI	
O NOUĂ VIAȚĂ	245
17 MOȘTENIREA NUMĂRULUI	
DE IDENTIFICARE 2318	257
EPILOG	269
Observații privind soarta postbelică a celor mai importante figuri zugrăvite în paginile cărții	275
GLOSAR	279
MULȚUMIRI	283
NOTE BIOGRAFICE	285

INTRODUCERE

Puțini înțeleg ce înseamnă să fii prizonier la Auschwitz-Birkenau – doar cei care au fost acolo pot s-o facă. Și mai puțini înțeleg ce înseamnă să ți se încredințeze rolul de „administrator” într-un lagăr de concentrare. Să fii într-o poziție în care – dacă știi cum să-ți folosești curajul și inteligența – poți salva câteva vieți... privind în același timp neputincios masacrul neconținut al celor din jur. Să trăiești cu teama permanentă că ai putea să-ți pierzi viața în orice clipă din cauza unui gardian plictisit sau nemulțumit, care nu privește cu ochi buni atenția acordată unui deținut, când singurul lucru pe care încerci să-l faci este să dai dovadă de umanitate.

Mama mea, Magda Hellinger Blau, a fost unul dintre acești prizonieri, deși, majoritatea vieții ei, puține persoane, printre care doar unii membri ai familiei, i-au cunoscut povestea.

Magda a fost întotdeauna o enigmă. În ciuda dramelor trăite, nu s-a asemănat niciodată cu ceilalți supraviețuitori ai Holocaustului, care au purtat toată viața cicatricile experiențelor din lagăr. A muncit mereu pe brânci, privind viitorul cu speranță și cu optimism. Obișnuia să ne povestească mie și surorii mele întâmplări din lagărele de concentrare și rolul pe care l-a jucat acolo, fără urmă de emoție în glas, de parcă ne-ar fi depănat amintiri dintr-o copilărie petrecută la o fermă. Nu conștientizăm, niciuna dintre noi, adevăratele drame trăite

acolo. În cele din urmă, plictisite, ne dădeam ochii peste cap, spunându-i s-o lase baltă.

În cele din urmă, fără să ne spună nimic, și-a scris și rescris povestea de mână. A angajat apoi un tânăr care să-i dactilografieze manuscrisul și abia atunci ne-a oferit șansa să-l citim. Dar n-o interesau nici reacțiile, nici nevoia publicului de a clarifica anumite lucruri. În 2003, la vârsta de 87 de ani, a oferit manuscrisul unei tipografii, care l-a publicat sub forma unui volum subțire. A organizat apoi o lansare de carte menită să susțină o acțiune caritabilă în care era implicată și a vândut câteva exemplare. Și asta a fost tot.

În ultimii ani din viață, mama nu s-a mai lăsat atrasă nici de propria poveste, nici de subiectul Holocaustului. Deși mai erau multe lucruri de depănat, voia să lase în urmă coșmarul amintirilor din lagăr. Faptul că le așternuse pe hârtie părea s-o fi eliberat din ghearele trecutului. Ajutând-o să privească mereu spre viitor cu speranță și cu încredere.

Abia după moartea ei, survenită cu puțin înainte de a împlini 90 de ani, am început să înțeleg cu adevărat complexitatea poveștii sale. La sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990, oferise mărturii audio și video Memorialului Victimelor Holocaustului Yad Vashem din Israel, Centrului Evreiesc de Comemorare a Holocaustului din Melbourne și, câțiva ani mai târziu, Fundației „Shoah” înființate de regizorul Steven Spielberg. A petrecut ore întregi oferind mărturii pentru aceste proiecte, fără să ne vorbească prea mult despre ele. Privind și ascultând aceste înregistrări, mi-am dat seama că, în graba ei de a-și publica memoriile, mama a omis numeroase detalii. A trecut, de asemenea, cu vederea peste anumite surse importante, menite să-i reliefeze povestea, cum ar fi, de exemplu, mărturiile deținuților ale căror vieți au fost salvate prin metodele inteligente de

manipulare a naziștilor puse în practică de Magda. Am realizat astfel că scrierile ei dezvăluiau doar un crâmpei din cele petrecute în lagăr.

Imediat după moartea ei, am devenit tot mai obsedată de ideea de a înțelege cât mai bine cu putință dramele trăite de Magda și de cei din jurul ei. Am descoperit, așadar, povestea remarcabilă și unică a unei femei care a avut prilejul să cunoască dintr-o perspectivă extrem de apropiată metodele înșelătoare și sălbatice ale SS-ului (*Schutzstaffel*, organizația paramilitară de elită a naziștilor), care a avut puterea să se ridice mai presus de cruzimea și ororile înfăptuite în cel mai cunoscut lagăr de concentrare nazist și care a reușit, în decurs de trei ani și jumătate, nu doar să supraviețuiască, ci să salveze și numeroase vieți.

Puține lucruri s-au scris despre oameni ca Magda, care, prizonieri la rândul lor, dețineau, din ordinele SS-ului, funcții de responsabilitate: așa-numiții „administratori” din lagărele de concentrare. Cerneala a curs cu precădere pe tema deținuților *Kapo*, care se ocupau de *kommando* – grupuri de prizonieri obligați să facă muncă silnică pentru SS. Majoritatea deținuților *Kapo* erau criminali nemți, renumiți pentru cruzimea lor ieșită din comun. Din păcate, reputația lor s-a extins și asupra altor prizonieri cu funcții de comandă. Unii supraviețuitori au condamnat-o pe nedrept pe Magda pentru funcțiile pe care a fost obligată să le dețină. Majoritatea acuzațiilor se bazau doar pe vorbe, nu pe fapte certe. În anii de după Holocaust, supraviețuitorii evrei îi arătau cu degetul pe cei care deținuseră asemenea poziții doar pentru că trebuiau să arunce vina asupra cuiva. Mulți, printre care și Magda, au fost acuzați că au colaborat cu naziștii. Aceste învinuiri i-au determinat pe cei cu funcții de comandă să păstreze tăcerea ca să evite alte acuzații.

Dar s-o judecăm pe Magda sau pe alți „administra-tori de lagăr” înseamnă să ignorăm pericolele pe care și le-au asumat de fiecare dată când au salvat viața altora. Povestea lor trebuie relatată.

Magda n-a căutat niciodată mulțumirile celor pe care i-a salvat – doar simpla recunoaștere a faptului că a făcut tot ce i-a stat în putință în vremuri cu adevărat cumplite. Și, la fel ca mulți alți supraviețuitori, și-a dorit ca cei care neagă Holocaustul să fie trași la răspundere. „Am vrut mereu să-i întreb pe acești oameni de ce-mi contestă suferința și-mi discreditează viața – pe a mea și pe a multor altora”, spune în paginile ei. „N-am îndurat oare suficient de multe ca să nu mai fie nevoie acum să auzim aceste tăgăduiri?” Își dorea cu ardoare ca Holocaustul să nu se mai repete vreodată.

Mă adresez vouă, cititori, părinți, dascăli, erudiți, preoți și rabini, rugându-vă să le împărtășiți copiilor și publicului larg ororile înfăptuite asupra tuturor națiunilor, nu doar asupra evreilor în timpul regimului nazist... Nu pot să șterg nimic din ce mi-a fost dat să trăiesc – eu și mulți alții. Calvarul și coș-marurile îndurate îmi tulbură somnul de cum închid ochii. Vreau să vă împărtășesc povestea vieții mele ca să vă determin să smulgeți răul încă de la rădăcină, ca să nu mai apuce să se răspândească vreodată.

Magda a relatat cu multă claritate, în paginile cărții ei, atât întâmplările petrecute în lagăr, cât și metodele prin care a manipulat călăii SS pentru a salva viața altor prizonieri. Redându-i, la rândul meu, povestea și schițând un tablou al vieții de la Auschwitz-Birkenau în perioada detenției sale, am încercat să rămân fidelă amintirilor ei, adăugând detaliile necesare unei perspec-tive de ansamblu cât mai elocvente și mai complexe. În

afară de scrierile și de mărturiile înregistrate ale Magdei, am redat, de asemenea, mărturiile altor supraviețuitori care au cunoscut-o – atât pe ea, cât și pe alți prizonieri cu funcții de comandă –, inspirându-mă, în același timp, și din lucrările unor autori de prestigiu. Acolo unde adevărul e „înnegurat”, cum se întâmplă deseori în astfel de povești, o las pe Magda să-și depene singură amintirile. Așa stau lucrurile și în cazul interacțiunilor personale: dialogurile redată în carte sunt reproduse după scrierile sau mărturiile ei înregistrate. Am intervenit doar când am simțit nevoia unor explicații.

În încheiere, aș vrea să vă împărtășesc un fragment din scrisoarea deschisă a doctoriței Gisella Perl, o supraviețuitoare de la Auschwitz. Scrisoarea a fost publicată sub titlul „Magda, Lagerälteste din C Lager” în ediția în limba maghiară a ziarului *Új Kelet*, apărută la Tel Aviv pe 28 iulie 1953. Doctorița Perl era medic ginecolog, cu rădăcini româno-evreiești, care a fost deportată, în 1944, împreună cu familia sa, în lagărele de concentrare; mai târziu, și-a publicat memoriile sub titlul *Am fost doctoriță la Auschwitz*. Scrisoarea a fost redactată la scurt timp după ce doctorița Perl s-a întâlnit din întâmplare cu Magda Hellinger în Israel.

Ne aflam la Auschwitz-Birkenau de câteva săptămâni. Deși pe atunci abia intuiam acest lucru, acum o știu cu certitudine. Noi, simple cifre, ființe degradate, bestii umane, habar nu aveam ce se petrecea în jurul nostru. Ce era adevărat? Ce era minciună? Pe cine să crezi? Cine îți îndreaptă pașii spre iad? Ce legi și ce reguli îți guvernează soarta în fiecare clipă?

Nu știm. Nu știam.

Eram prizonieră de șase săptămâni. Stăteam la apel, desculță și îmbrăcată în zdrențe, privind și

observând ce se petrecea în jurul meu. Printre prizonierii care „administrau” lagărul, se afla o femeie căreia i se spunea Lagerälteste.

Am început s-o studiez. O priveam prin ochii unui medic, ai unui psiholog. Dincolo de trăsăturile-i aspre – de masca durității în spatele căreia se ascundea – i-am citit teama în ochi, i-am zărit freamătul degetelor și i-am văzut zvâcnetul venelor de la gât când prizonierii mărșăluiau prin fața ofițerilor SS.

– Cine e? am întrebat.

Într-o seară, m-am dus să vorbesc cu cea căreia prizonierii îi spuneau Lagerälteste, dar al cărei nume era Magda.

– Cine ești și ce vrei? m-a întrebat ea.

– Sunt medic. Aș vrea ceva de încălțat și să stăm puțin de vorbă, i-am răspuns cu glas fremătător și ochii în pământ.

– Vino, ia loc! O să-ți caut ceva de încălțat, dar mai întâi aș vrea să stăm puțin de vorbă, căci îmi dau seama că am de-a face cu o femeie inteligentă.

Și a început să-mi dezvăluie legile încâlcite și înșelătoare de la Auschwitz-Birkenau. Mi-a descris ororile din camerele de gazare, crematoriile, experimentele din Blocul 10 și grozăviile înfăptuite de „comando-ul de pedeapsă”, dar și de alte „foruri”. Zece ani mai târziu, mi-e greu să cred că oamenii își pot închipui existența unor astfel de lucruri, deși nu s-a așternut prea mult timp. Nu și-ar putea imagina că sute de polonezi și milioane de evrei au pierit într-un mod atât de sadic.

Magda vorbea în șoaptă, trecând, rând pe rând, de la un sentiment la altul. Trăsăturile-i aspre lăsau, ușor-ușor, locul unui chip brăzdat de lacrimi.

— *Aleg mereu câțiva oameni dintr-ai noștri – la nimereală, fără vreun motiv anume – și le încredințează funcții de comandă, obligându-i să fie veriga de legătură dintre criminali și victime. De ce? Pentru ce anume? Nu știm. Știm doar că devenim responsabili. Pentru toate sarcinile pe care cei din SS nu le agreează. Crede-mă că e extrem de dificil!*

Vorbea cu capul plecat.

— *Ești medic. Privește cu atenție în jur! Nu uita că ești doctoriță! Fii mereu cu băgare de seamă și nu uita nimic din ce vezi! Amintește-ți că fiecare cuvânt rostit de nemți e o minciună! O minciună în spatele căreia se ascunde ceva malefic. Uite, ți-am făcut rost de încălțări! Mai treci pe la mine ca să stăm de vorbă! Ne putem ajuta una pe alta.*

Aceasta a fost prima mea întâlnire cu Magda. Așa mi-a înfățișat grozăviile unei realități înspăimântătoare. Am urmărit-o un an întreg și un an întreg i-am plâns de milă. M-am dus la ea ori de câte ori aveam necazuri și m-a ajutat mereu.

Am știut și atunci, o știu și acum: cei cu funcția de Lagerälteste aveau o soartă amară, fiindcă nu era ușor să supraveghezi între 30 000 și 40 000 de oameni, reduși la statutul de animale, și să îndeplinești în același timp ordinele diavolești ale superiorilor SS...

... Magda noastră, Lagerälteste în lagărul nostru, era o femeie corectă, care credea cu tărie că într-o bună zi vom deveni din nou oameni. Îi mulțumesc Providenței pentru că ne-a împlinit căile cu o persoană ca Magda, care ne-a ajutat mereu, ne-a apărat și ne-a salvat – uneori, cu asprime, alteori, cu un zâmbet sau o încruntătură.

Îmi doresc ca, prin această mărturie, să-mi exprim – în numele meu și al multor prizonieri – recunoștința față de Magda, Lagerälteste la Auschwitz-Birkenau, care a dat dovadă de multă generozitate și umanitate.

Sper ca povestea Magdei să inspire o lume întreagă pentru ca spiritul uman să triumfe și să supraviețuiască în vremuri de restriște, înspăimântătoare și inumane.

Maya Lee

PARTEA ÎNTÂI

POVESTEA MAGDEI

BOOKZONE

ORIGINILE

Mă afluam într-o limuzină mare, neagră și strălucitoare. Lângă mine stătea *SS-Hauptsturmführer* Josef Kramer, comandantul lagărului nazist de concentrare de la Auschwitz-Birkenau, purtând uniforma impunătoare, de un verde-cenușiu, a SS-ului, asortată cu șapca ce purta însemnele amenințătoare ale diviziei *Totenkopf* (un craniu cu două oase încrucișate).

Era luna mai, 1944.

Kramer venise de curând la Birkenau, dar reputația i-o luase cu mult înainte, fiindcă era unul dintre cei mai renumiți comandanți din SS. Era imens – avea peste 1,80 metri înălțime și niște mâini ca de uriaș. Se spune că omorâse cu propriile mâini mai mulți prizonieri. În următoarele două luni, avea să supravegheze personal sosirea în lagăr a peste 430 000 de evrei unguri, transportați în vagoane arhipline. Avea să dispună, imediat după sosire, gazarea a peste trei sferturi dintre acești oameni în mașinăriile de ucis din lagăr. În această perioadă, populația de la Auschwitz avea să atingă apogeul, ca și amploarea exterminărilor. Din cele aproape un milion de victime care și-au pierdut viața la Auschwitz în cel de-Al Doilea Război Mondial, o jumătate avea să piară în acest scurt răstimp, cât lagărul s-a aflat sub comanda lui Kramer.

Eram prizonieră. Reușisem să supraviețuiesc mai bine de doi ani în lagărele morții de la Auschwitz-Birkenau. Îndurasem boli și foamete, pedepse crude și abuzuri. Scăpasem ca prin urechile acului, de cel puțin trei ori, de camerele de gazare. Pe brațul stâng aveam înfierat numărul 2318 – *dreiundzwanzig achtzehn*, în germană – și așa eram cunoscută de majoritatea gardienilor SS. Cu toate acestea, Kramer și alți ofițeri SS îmi cunoșteau numele.

Mașina lui Kramer a parcurs distanța scurtă spre *C Lager* – Lagărul C din sectorul B-IIc –, un centru nou construit în complexul de la Birkenau. Mașina s-a oprit în fața porților lagărului și am coborât. În fața mea, străjuite de garduri înalte și electrificate, se înălțau două rânduri paralele de clădiri construite identic sub forma unor barăci din lemn, de-o parte și de alta a celor vechi. Era un tablou sinistru, ce se pierdea în zare.

„Aici vei lucra ca *Lagerälteste*”, mi-a spus Kramer, scrutându-mă din cap până în picioare.

Lagerälteste – supraveghetor de lagăr. Vârful ierarhiei bizare a așa-numiților „administratori de lagăr”. Fără să am vreun cuvânt de spus, mi s-a încredințat sarcina de a mă ocupa de cele 30 000 de deținute nou-sosite. Îmi revenea misiunea de a coordona distribuția mâncării și de a institui igiena în complexul alcătuit din treizeci de barăci. Fiecare baracă ar fi putut găzdui lejer în jur de patruzeci de cai, dar o mie de femei aveau să stea înghesuite ca sardelele. Aveam obligația de a mă asigura că toate deținutele vor ieși la apel (*Zählappell*), în zorii zilei și la prânz, stând în rânduri de câte cinci, chiar și ore întregi. Orice incident, abatere disciplinară sau absența unei prizoniere de la apel aveau să-mi fie puse în cârcă, iar Irma Grese (*Lagerführerin* – supraveghetoarea lagărului) sau vreunul dintre gardienii ei m-ar fi pedepsit pe loc. Aș fi putut sfârși în camerele de gazare

fără vreun motiv anume, doar din toanele unui ofițer SS beat sau nemulțumit. Orice încălcare a igienei sau orice focar de boală declanșat în sectorul meu m-ar fi putut arunca, împreună cu toate cele 30 000 de deținuți din Lagărul C, direct „pe coșurile de fum”.

Priveam tabloul, mijind, imperturbabilă, ochii prin negura stăruitoare de fum ce se ridica din coșurile înalte de cărămidă, abia vizibile în zare. Imperturbabilă? Așa am încercat să par în fața lui Kramer. Dar, în adâncul sufletului, mă simțeam mistuită de o vâltoare de sentimente, o vâltoare în care înotam de doi ani. Eram bântuită de o teamă nimicitoare, o teamă cu care trăiau toți prizonierii, zi de zi. De spaima că își puteau pierde viața, indiferent ce-aș fi făcut. Dar eram animată și de hotărârea de a-mi continua misiunea pe care zeii mi-o încredințaseră fără doar și poate – aceea de a salva, cu orice preț, cât mai multe vieți cu putință.

Una dintre primele mele amintiri e legată de un bărbat în uniformă. Nici nu sunt sigură că e amintirea mea, căci aveam doar trei ani. Poate îmi amintesc doar povestea. Îmi amintesc însă rochia de un roșu aprins, de care, în încăpățânarea mea de copil, refuzam să mă despart în favoarea altor haine, ignorând agitația de vizavi. N-ar fi fost nicio problemă dacă, la vremea aceea, rădăcinile iudaice, împletite cu acea culoare roșie, n-ar fi fost o combinație periculoasă.

Povestea se întâmpla în 1919, la doi ani după ce comuniștii bolșevici din Rusia se ridicaseră la putere sub steagul roșu. Cehoslovacia, cu noua ei democrație, renăscută din cenușa postbelică a Imperiului Austro-Ungar, era una dintre țările aliate, hotărâte să-i alunge pe bolșevici. Sentimentele anticomuniste deveneau

din ce în ce mai răsunătoare, iar vânătoarea celor considerați a fi simpatizanți comuniști de pe tot cuprinsul Europei căpăta tot mai multă amploare. Adepții unei teorii conspirative, conform căreia evreii erau vinovați pentru declanșarea revoluției rusești, găsiseră acum un tap ispășitor.

În orașul nostru natal, Michalovce, din estul Cehoslovaciei, se zvonea că evreii aveau să fie executați pentru viziunile lor comuniste. O delegație de evrei din Michalovce l-a abordat pe vecinul nostru, domnul Elefant, un cetățean de vază al orașului, rugându-l să-i ajute. El le-a oferit adăpost sub acoperișul său, dar când vestea a ajuns la urechile reprezentanților autorităților din Cehoslovacia, domnul Elefant a primit ordin să-i predea pe evreii adăpostiți. Când acesta a refuzat să se supună, autoritățile au dat buzna peste el în casă, arestându-i pe refugiați și obligându-i să se alinieze în fața unui perete pentru a fi executați.

Acasă la noi, mi-am continuat răzvrătirea, iar mama, distrasă, probabil, de agitația de vizavi, m-a lăsat să port rochia preferată. Câteva clipe mai târziu, autoritățile au dat năvală și peste noi, căutând alți evrei comuniști, și primul lucru pe care le-au căzut ochii a fost rochia mea roșie. Ofițerul era însoțit de domnul Elefant, care îl ruga să le cruțe viața evreilor.

Privirea mi-a fost atrasă de nasturii strălucitori și de accesoriile uniformei militare. Cum nu simțeam nimic din teama ce plutea în aer, am întins mâinile spre el, iar ofițerul m-a luat în brațe. Ciripeam fără încetare, în timp ce mă jucam cu nasturii uniformei sale și îi mângâiam chipul grav.

Mama și domnul Elefant priveau scena cu stupeoare. După câteva clipe, ofițerul m-a lăsat jos și, luându-și la revedere de la domnul Elefant, le-a ordonat colegilor să-l urmeze și au plecat cu toții.